

OBRAĆANJE EVROPSKIM INSTITUCIJAMA

Povodom javne rasprave o Nacrtu zakona o kulturi i učešća organizacija civilnog društva u kulturnoj politici Crne Gore

Poštovani/e,

Obraćamo Vam se, kao organizacije civilnog društva koje djeluju u oblasti kulture, sa molbom da nam, u okviru svoje uloge u procesu evropskih integracija Crne Gore, pomognete da se **unaprijedi položaj i tretman OCD koje djeluju na polju kulture u našoj zemlji.**

Ovo obraćanje upućujemo u posebno važnom trenutku, imajući u vidu dvije okolnosti od neposrednog značaja za Crnu Goru. **Prvo, u toku je javna rasprava o Nacrtu novog Zakona o kulturi**, koja predstavlja važnu priliku da se postojeći zakonski i institucionalni okvir unaprijedi i da se na adekvatan način uredi položaj i tretman nezavisne kulturne scene. **Drugo, Crna Gora se nalazi u završnoj fazi pregovora za članstvo u Evropskoj uniji**, a uključivanje civilnog društva jedan od pokazatelja primjene evropskih principa dobrog upravljanja.

Smatramo, dakle, da je **sada posebno važan trenutak za podršku evropskih institucija** našim nastojanjima da se **u okviru aktuelne reforme zakonodavstva u oblasti kulture, osigura adekvatno prepoznavanje i uključivanje organizacija civilnog društva u Crnoj Gori.**

Razlozi zbog kojih se obraćamo evropskim institucijama su dvojaki. Prvi razlog je taj što naše **višegodišnje iskustvo ukazuje na postojanje niza sistemskih prepreka** za ravnopravno OCD u kreiranju i sprovođenju crnogorske kulturne politike. Nekoliko konkretnih primjera koji ilustruju ove probleme detaljno je predstavljeno u **ANEKSU** ovog obraćanja: (1) Skoro 15 godina prakse isključivanja nevladinih organizacija iz javnih konkursa Ministarstva kulture i medija (2) Problem neredovnog otvaranja godišnjih javnih konkursa za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u oblasti kulture i umjetnosti (3) Uskraćivanje mogućnosti organizacijama civilnog društva / nevladinim organizacijama da se uključe i dobiju podršku u okviru obilježavanja Dana evropske baštine. **Drugi razlog je što dosadašnja reaganja i inicijative civilnog sektora** nisu pokazali da od strane donosioca odluka postoji dovoljan **nivo razumijevanja** za značaj i ulogu nezavisne kulturne scene, te nije bilo značajnih promjena u postojećoj praksi gotovo 15 godina.

Želimo, takođe, da napomenemo i da je **Crna Gora potpisnica Faro konvencije – Okvirne konvencije Savjeta Evrope o vrijednosti kulturne baštine za društvo** iz 2005. (koju je 2008. i ratifikovala i njene segmente ugradila u svoje zakonodavstvo), u kojoj se jasno navodi u članu br. 12 o dostupnosti kulturne baštine i demokratskom učešću, da se potpisnice obavezuju da:

„podstiču svakoga da učestvuje u: procesu identifikacije, proučavanja, tumačenja, zaštite, očuvanja i predstavljanja kulturne baštine; promišljanju i javnoj raspravi o mogućnostima i izazovima koje kulturna baština predstavlja;“

„prepoznaju ulogu volonterskih organizacija, kako kao partnera u ovim aktivnostima, tako i kao konstruktivnih kritičara politika koje se odnose na kulturnu baštinu.“

Imajući u vidu navedeno, nadamo se da ćete, u okviru svojih nadležnosti i uloge u procesu evropskih integracija Crne Gore, uzeti ova pitanja u obzir u okviru praćenja reformi i dijaloga sa crnogorskim institucijama, te **ukazati na značaj uspostavljanja jasnog i nediskriminatornog okvira za učešće organizacija civilnog društva** u kreiranju i sprovođenju kulturne politike.

Mi ćemo svakako iskoristiti period javne rasprave o Nacrtu novog zakona o kulturi kako bismo, kao predstavnici civilnog sektora, direktno iznijeli svoje stavove i prijedloge. Međutim, posebno bismo cijenili ukoliko biste, kao evropske institucije, u okviru svojih nadležnosti i svojim autoritetom, ukazali **Ministarstvu kulture i medija Crne Gore** na dobre evropske prakse i značaj uspostavljanja stvarnog i održivog dijaloga sa organizacijama civilnog društva, kako bi se kroz **novi Zakon o kulturi** stvorili uslovi u kojima će organizacije civilnog društva u Crnoj Gori biti prepoznate i tretirane kao ravnopravni partneri u kreiranju i sprovođenju kulturne politike.

S poštovanjem,

Nevladine organizacije:

EXPEDITIO Centar za održivi prostorni razvoj,
Kotor

Društvo prijatelja bokeške baštine, Kotor

Kulturno zavičajno udruženje „Napredak“,
Gornja Lastva

Bankada, Sveti Stefan

KANA / ko ako ne arhitekt, Podgorica

Dr Martin Schneider-Jacoby Association – MSJA,
Ulcinj

Društvo za njegovanje kulturnog nasljedja Risna
„Medaur“, Risan

Fondacija Don Branko Sbutega, Kotor

ŠkArt, Tivat

Regionalna razvojna agencija za Bjelasicu,
Komove i Prokletije, Berane

NOVA – Centar za feminističku kulturu,
Podgorica

Sveti Stefan – naš dom, Sveti Stefan

Edukativni centar, Bar

Korifej teatar, Kolašin

Društvo Feral, Budva

Agora, Budva

Folklorni ansambl „Nikola Đurković“, Kotor

Kulturno-umjetnički centar „Kadena“, Tivat

ZaDruga, Petrovac na Moru

Gradionica, Bar

Manoveki, Bar

Centar za proučavanje i zaštitu kulturnog
nasljeđa Crne Gore, Budva

Institut za savremenu umjetnost, Cetinje

Pogon, Bar

Društvo za kulturni razvoj „Bauo“, Petrovac na
Moru

ANEKS

Konkretni primjeri koji ilustruju navode iz prethodnog obraćanja

U nastavku su, kroz tri konkretna primjera, opisani izazovi sa kojima se civilni sektor Crne Gore (u prvom redu nevladine organizacije) suočava u vezi sa institucionalnim okvirom koji je uspostavilo i sprovodi Ministarstvo kulture i medija Crne Gore.¹

- (1) **Skoro 15 godina prakse isključivanja nevladinih organizacija iz javnih konkursa Ministarstva kulture i medija**
- (2) **Problem neredovnog otvaranja godišnjih javnih konkursa za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u oblasti kulture i umjetnosti**
- (3) **Uskraćivanje mogućnosti organizacijama civilnog društva / nevladinim organizacijama da se uključe i dobiju podršku u okviru obilježavanja Dana evropske baštine**

Navodimo detaljnije obrazloženje i iznosimo razloge zbog kojih smatramo da je neophodno reagovati po sva tri pitanja, te vas molimo, kao važne institucije na evropskom nivou, da nam pomognete da podstaknemo Ministarstvo kulture i medija da postupa u skladu sa evropskim standardima i principima dobrog upravljanja.

(1) Skoro 15 godina prakse isključivanja nevladinih organizacija iz javnih konkursa Ministarstva kulture i medija

Isključivanje organizacija civilnog društva tj. nevladinih organizacija iz javnih konkursa i poziva za sufinansiranje projekata u oblasti kulture, na nacionalnom i lokalnom nivou, je nažalost **praksa koja traje od 2012, kada je donijet Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kulturi** kojim je ista i definisama.

Od tada do danas član 71 Zakona ostao je nepromijenjen, restriktivan i nepovoljan po nevladine organizacije jer je onemogućio finansiranje putem konkursa: „Pravo učešća na konkursu imaju fizička i pravna lica koja imaju prebivalište u Crnoj Gori, odnosno koja su u Crnoj Gori registrovana za obavljanje djelatnosti kulture, **osim nevladinih organizacija** i javnih ustanova i drugih subjekata čiji se rad finansira iz budžeta Crne Gore, odnosno budžeta opštine sredstvima planiranim za kulturu.“

U više navrata nevladine organizacije su se obraćale Ministarstvu kulture, **ukazujući na višegodišnje nepopravljive posljedice koje ovakva praksa ostavlja na nezavisnu kulturnu scenu**, koja je u regionu prepoznata kao **slabo razvijena, atomizovana i sa veoma ograničenim kapacitetima**. Ovakvo stanje scene ne iznenađuje imajući u vidu negativan tretman Ministarstva kulture i medija prema njoj.

Još **2016. godine 115 udruženja i pojedinaca** iz Crne Gore uputilo je tadašnjem ministru kulture, g-dinu Goranoviću, **Zahtjev da se izmjeni čl. 71 Zakona o kulturi** kojim će se nevladinim organizacijama omogućiti učešće na konkursima koje raspisuje Ministarstvo kulture Crne Gore. Ovaj zahtjev podržan je i

¹ Neposredno prije slanja ovog reagovanja, 4. 8. 2026. godine, Ministarstvo kulture i medija na javnu raspravu stavilo Nacrt novog Zakona o kulturi. Kao predstavnici nevladinih organizacija, svakako ćemo u toku trajanja javne rasprave dati detaljne komentare na taj dokument, jer ovog puta nije bilo prilike da se, osim u osnovnim crtama, bavimo njegovom detaljnom analizom.

od strane KOOPERATIVE – Regionalne platforme za kulturu sa područja Jugoistočne Evrope. Međutim, reakcija ministra je izostala i neprihvatljiva praksa Ministarstva se i danas, nakon 10 godina od tog reagovanja, primenjuje na način da se iz javnih konkursa isključuju NVO.

Stoga, **nevladinim organizacijama nije omogućeno da apliciraju za sredstva u okviru nekoliko godišnjih javnih konkursa i poziva za sufinansiranje kulturno-umjetničkog stvaralaštva, razvoj kulture na sjeveru, podršku kreativnim industrijama itd. Posebno skrećemo pažnju na nemogućnost apliciranja na Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara Crne Gore**, osim ako nevladine organizacije nisu vlasnici/držaoci kulturnih dobara odnosno nosioci/čuvari nematerijalne baštine, pa ni u kategorijama koje se odnose na promociju i popularizaciju kulturnih dobara, u kojima bi civilni sektor svojim znanjem, iskustvom i kapacitetima mogao da doprinese u značajnoj mjeri.

Sve navedeno veoma zabrinjava i u kontinuitetu uliva nepovjerenje u državni sistem koji je nadlažen za kulturu. Međutim, treba primijetiti da je nakon pregleda nedavno objavljenog Nacrta novog Zakona o kulturi (na koji ćemo se tek detaljnije osvrnuti tokom trajanja Javne rasprave), učinjeni određeni pozitivni pomaci, poput normiranja „udruženja u kulturi“ i mogućnosti finansijske podrške njihovim projektima/programima. No, do potencijalnog usvajanja i potom stupanja na snagu ovog propisa, te donošenja podzakonskih akata koji će bliže odrediti ovo pitanje – ostaje na snazi nepovoljna odredba iz 2012. godine koja propisuje da **nevladine organizacije ne mogu da apliciraju, a time ni dobiju podršku na javnim konkursima Ministarstva (član 71)**, osim na javnim konkursima za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u oblasti kulture i umjetnosti, koji se otvaraju u skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama, što je sljedeća problematična tačka na koju moramo skrenuti pažnju.

(2) Problem neredovnog otvaranja godišnjih javnih konkursa za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u oblasti kulture i umjetnosti

Prema **Zakonu o nevladinim organizacijama**, država obezbjeđuje sredstva za finansiranje projekata i programa u oblastima od javnog interesa, među kojima su i oblasti kulture i umjetnosti, koje realizuju nevladine organizacije, u iznosu od najmanje 0,3% tekućeg godišnjeg budžeta. Na osnovu člana 32a ovog Zakona, javni konkurs se raspisuje na osnovu **predloga prioriternih oblasti od javnog interesa**, koji se definiše **na osnovu utvrđenih strateških i planskih dokumenata i nakon sprovedenih konsultacija sa zainteresovanim nevladinim organizacijama koje djeluju u odgovarajućoj oblasti** od javnog interesa (tzv. sektorska analiza).

Ministarstvo kulture i medija je tako, na osnovu Zakona o nevladinim organizacijama, **nadležno za sprovođenje godišnjeg javnog konkursa u oblasti kulture i umjetnosti**, i to je **trenutno jedini mehanizam kroz koji ovo ministarstvo može obezbijediti podršku nevladinim organizacijama**. Nažalost, ovi godišnji javni konkursi se ne otvaraju redovno.

U periodu od posljednjih šest godina, računajući i aktuelnu (2021–2026) **resorno ministarstvo nadležno za kulturu realizovalo je raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama samo dva puta – za konkurse iz 2023. godine (Konkursom opredijeljeno 421.171,77 eura) i 2025. godine (Konkursom opredijeljeno 410.346,18 eura)**. Konkurs namijenjen nevladinim organizacijama je raspisan i 2021. godine (Konkursom opredijeljeno 330.000,00 eura), ali Odluka o raspodjeli sredstava nevladinim

organizacijama po ovom konkursu nikada nije donijeta, što je rezultiralo pokretanjem više sudskih postupaka protiv Ministarstva pred Upravnim sudom Crne Gore od strane nevladinih organizacija koje su prethodno zvaničnim putem od Ministarstva obaviještene da su im projekti podržani putem tog konkursa.

Imajući u vidu prosjek iznosa koji su opredjeljivani u godinama kada je konkurs raspisivan, može se zaključiti da je tokom godina u kojima nije raspisan ili realizovan (2021, 2022, 2024. i 2026) **nezavisna kulturna scena Crne Gore uskraćena za oko milion i po eura finansijske podrške.**

Nažalost, **očigledno ni tokom aktuelne, 2026. godine Ministarstvo kulture i medija neće raspisati javni konkurs za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u oblasti kulture**, kako nam je u neformalnoj komunikaciji sa zaposlenima rečeno.

Kao glavni razlog za neraspisivanje ovih javnih konkursa, nezvanično iz Ministarstva kulture i medija navode **nepostojanje predloga prioriternih oblasti od javnog interesa**, koja bi trebalo da se definišu nakon sprovedenih konsultacija sa zainteresovanim nevladinim organizacijama, što predstavlja obavezu nadležnog organa koju sprovodi u godini koja prethodi raspisivanju javnog konkursa (a što nije urađeno u 2025. za aktuelnu godinu). Sa druge strane, iako ne sva, brojna druga ministarstva uredno izrađuju predloge prioriternih oblasti i redovno raspisuju javne konkurse za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija (npr. Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvo regionalno-investicionog razvoja i saradnje sa nevladinim organizacijama, i dr.).

(3) Uskraćivanje mogućnosti organizacijama civilnog društva / nevladinim organizacijama da se uključe i dobiju podršku u okviru obilježavanja Dana evropske baštine

Ministarstvo kulture i medija je 26. 6. 2026. objavilo [Poziv za obilježavanje Dana evropske baštine 2026.](#) godine. U pozivu je navedeno da Ministarstvo „poziva **sve zainteresovane aktere** da se priključe i osmisle raznovrsne programe/manifestacije, predavanja, skupove, festivale, radionice, izložbe, panele, virtuelne programe, prezentacije i slična događanja namijenjena djeci i odraslima, u sklopu manifestacije Dani evropske baštine, koja će se održati u periodu od 21. do 25. septembra 2026. godine.“

[Poziv je potom, 16. 7. 2026, produžen.](#)

Međutim, ni prvi ni drugi **poziv „svim akterima“ se ne odnosi na nevladine organizacije**, koje godinama unazad **nemaju mogućnost da apliciraju za sredstva u okviru ovog poziva**, iako to **u samom pozivu nije jasno i precizno navedeno**. Naime, nevladne organizacije koje su podnijele aplikacije usmeno su obavještene da nijesu prihvatljivi akteri.

Ovaj pristup, koji nije jasno definisan, zasniva se, prema tumačenjima predstavnika Ministarstva kulture i medija, na odredbama Zakona o kulturi koji ne omogućava finansiranje nevladinih organizacija, sem isključivo kroz godišnji konkurs definisan Zakonom o nevladinim organizacijama koje navedeno Ministarstvo kulture i medija ne otvara redovno. Prošle godine bilo je primjera da su nevladinim organizacijama predlozi odobreni, ali im nije bilo moguće dodijeliti finansijska sredstva, za razliku od ostalih aktera iz javnog i privatnog sektora kojima se uredno dodjeljuju već godinama.

Smatramo da je ovakav pristup Ministarstva kulture i medija u kontinuitetu veoma problematičan i da **nije u skladu sa evropskim vrijednostima i praksama**, gdje se organizacije civilnog društva prepoznaju kao veoma značajan akter na polju kulture i kulturne baštine.

U **tematskim smjernicama za obilježavanje Dana evropske baštine 2026.** godine je jasno navedeno da „**širok spektar lokalnih i nacionalnih saradnika** može dati značajan doprinos“. Uz to, navedeno je da su državne institucije za zaštitu baštine i ministarstva za kulturu ključni partneri, ali, da bi „**partnerstva trebalo proširiti** i na **organizacije koje rade sa** lokalnim, manjinskim i ranjivim **zajednicama**.“ Takođe, posebno je istaknuto i slijedeće: „Ekološke nevladine organizacije, grupe koje se bave prostornim planiranjem i stručnjaci za održivi razvoj mogu ukazati na načine na koje se klimatske promjene, prekomjerna urbanizacija i degradacija životne sredine prepliću sa gubitkom kulturne baštine.“

Takođe, želimo da napomenemo i da je **Crna Gora potpisnica Faro konvencije – Okvirne konvencije Savjeta Evrope o vrijednosti kulturne baštine za društvo** iz 2005. (koju je 2008. i ratifikovala i njene segmente ugradila u svoje zakonodavstvo), u kojoj se jasno navodi u članu br. 12 o dostupnosti kulturne baštine i demokratskom učešću, da se potpisnice obavezuju da:

„podstiču svakoga da učestvuje u:

procesu identifikacije, proučavanja, tumačenja, zaštite, očuvanja i predstavljanja kulturne baštine;

promišljanju i javnoj raspravi o mogućnostima i izazovima koje kulturna baština predstavlja;“

kao i da:

„prepoznaju ulogu volonterskih organizacija, kako kao partnera u ovim aktivnostima, tako i kao konstruktivnih kritičara politika koje se odnose na kulturnu baštinu.“

Jasno je da je uključivanje civilnog sektora u aktivnosti vezane za kulturnu baštinu podrazumijevajuće i neizostavljivo za društva koja se zasnivaju na participaciji, demokraciji, otvorenosti i društva čiji bi održivi razvoj trebao da počiva na očuvanju kulturne baštine.

Nevladine organizacije u Crnoj Gori godinama unazad daju veoma značajan doprinos promovisanju vrijednosti i očuvanju kulturne baštine, posebno kroz uključivanje predstavnika lokalne zajednice, i jedan su od značajnih aktera na tom polju. O tome svjedoče njihove rezultati.

Onemogućavanje nevladinim organizacijama da, poput svih drugih aktera kulturne i obrazovne scene, dobiju sredstva za obilježavanje Dana evropske baštine je rezultat problematične i neutemeljene prakse koja traje preko deceniju, a odnosi se na isključivanje nevladinih organizacija iz javnih konkursa Ministarstva kulture i medija.

Smatramo sve iznijeto u sklopu Aneksa **izuzetno problematičnim, a posebno sada u trenutku kada je Crna Gora pred učlanjenjem u Evropsku uniju.**

Trenutno je **na javnoj raspravi Nacrt novog Zakona o kulturi**, pa smatramo da je ovo pravi trenutak da se ove i druge loše prakse transformišu u pozitivne novim zakonskim rješenjem. Nevladine organizacije će svakako reagovati u procesu javne rasprave, ali nam iskustvo govori da se Ministarstvo nerijetko oglašuje na reagovanja i apele crnogorske nezavisne kulturne scene, eventualno prihvatajući više „kozmetičke“, nego suštinske preporuke, te pravdajući svoje postupke birokratskim i administrativnim razlozima. Nadamo se da to ovog puta neće biti slučaj, već da će Ministarstvo uvažiti što više konstruktivnih komentara i sugestija nezavisne kulturne scene.

Smatramo, dakle, da bi u kontekstu navedenih primjera, bilo **neophodno da se:**

- 1. novim Zakonom o kulturi prestane s negativnom praksom isključivanja nevladinih organizacija iz svih javnih konkursa i poziva Ministarstva kulture i medija, čime bi se konačno omogućilo nevladinim organizacijama ravnopravno učešće na svim javnim konkursima i pozivima Ministarstva, uključujući i Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara – pošto važećim Zakonom o kulturi, koji je na snazi posljednjih 15-tak godina, to nije učinjeno;**
- 2. konačno pristupi redovnom godišnjem otvaranju godišnjih javnih konkursa Ministarstva za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u oblasti kulture i umjetnosti, a ne kao do sada krajnje nerodovno.**
- 3. omogućiti učešće i podrška predstavnicima nevladinih organizacija u obilježavanju Dana evropske baštine koje će, kao i sve ostale aktere, sufinansirati Ministarstvo kulture i medija;**

Nadamo se da evropske institucije mogu da apeluju na Ministarstvo kulture i medija Crne Gore da se dosadašnje loše prakse zaustave i omogućiti adekvatno učešće organizacijama civilnog društva u procesima koji su od značajna za razvoj kulture i zaštitu kulturne baštine.

Mi ćemo, kao akteri civilnog društva, nastaviti da se zalažemo za gore pomenuta pitanja koristeći dostupne mehanizme učešća (javne rasprave i slično). Međutim, dosadašnje iskustvo nam pokazuje da i dalje postoji značajan stepen ignorisanja preporuka, pa i samog civilnog sektora od strane pojedinih institucija javnog sektora, među kojima je nerijetko i Ministarstvo kulture i medija. Upravo zbog toga obraćamo se evropskim institucijama, u nadi da će svojim autoritetom i ulogom u procesu evropskih integracija doprinijeti dosljednijoj primjeni principa dobrog upravljanja u Crnoj Gori.